

Bent Fausing

Kilden empiri

Om Mariann Brandt, Jan Graulund, Dorthe Wendt *Socialdemokratisk agitation og propaganda i mellemkrigstiden. – En undersøgelse af den fremvoksende socialdemokratiske agitation og propaganda i 20'rne og 30'rne med henblik på dens betydning for den faglige, kulturelle og parlamentariske udvikling*, Århus 1979

Til rækken af undersøgelser af socialdemokratismens og socialstatens betydning for arbejderbevægelsen og -kulturen herhjemme føjer sig nu denne, der tager sig af partiets egen mediepolitik og dets organisering af agitationen og propagandaen i mellemkrigstiden. I dette lys behandles socialdemokratiets ændring fra at være et *arbejderparti* til at blive et *folkeparti*, der inddrog husmanden, husmoren, funktionæren og den statslige lønarbejder i dets rækker, men – paradoksalt nok – med fortsat opbakning fra arbejderklassens side.

Sideløbende med denne udvidelse af partiets vælgerskare bliver agitations- og propagandaarbejdet systematiseret og lagt i fastere organisatoriske rammer. Dette skal ikke alene ses i sammenhæng med den voksende og mere uhomogene vælgerskare, partiet får del i; men også med otte-timers arbejdsdagens gennemførelse og den dermed forøgede fritid, konkurrencen fra den intensiverede kulturindustrielle påvirkning især fra USA og den trussel imod partiets borgerlige, parlamentariske grundlag, som udgik fra forskellige politiske grupper. Denne organisering af mediarbejdet var en fortsættelse af partiets oplysningsarbejde fra 20'rne, der var blevet sat i gang med oprettelsen af AOF (Arbejdernes Oplysningsforbund) i 1924. I midten af tyverne var partiets agitation og propaganda rettet mod den *borgerlige* anti-reformisme, derefter rettede den sig hovedsageligt mod det reformismebekæmpende *DKP*. Den systematiserede organisering af agitations- og propagandaarbejdet fandt sted i organisationerne HAK (Hovedorganisationernes Agitations Komite) fra 1933 til 1935 og derefter i HIPA (Hovedorganisationernes Informations- og Propagandaafdeling) fra 1935 til 1941. Begge organisa-

tioner rettede deres agitations- og propagandaarbejde mod anti-parlamentariske grupper og partier til højre (L.S., de hjemlige national-socialister og Konservativ Ungdom) og ikke mindst venstre (kommunisterne og de arbejdsløses aktionsgrupper). Der gjorde sig også en anti-fascisme vendt imod Tyskland gældende, men slet ikke i samme omfang som anti-kommunismen. Den anti-fascisme, der overhovedet kom til udtryk, blev endvidere dæmpet efter 1933 på grund af de handels- og forsvarspolitiske konsekvenser denne kritik kunne have for forholdet til Tyskland. Mest markant og gennemført kom anti-fascismen til udtryk i Den socialdemokratiske Propagandaforening fra 1933 til 1934, der hovedsageligt rummede medlemmer fra DSU i København. Sergei Tschachotin, en russiskfødt psykolog, der var flygtet fra Tyskland til Danmark i 1933, kom til at øve en vis indflydelse på Den demokratiske Propagandaforening med sine Pawlow-inspirerede ideer om tegn og betingede reflekser, som han havde formuleret i bogen *Trepil mod Hagekors* (1933). Tschachotin selv og hans ideer blev dog for meget for partiet – al denne insisteren på følelsers betydning og nødvendigheden af udenomsparlamentarisk agitation – og blev sammen med en del andre fra propagandaafdelingen ekskluderet i 1934. Ved skæbnens ironi kom nogle af Tschachotins ideer til udtryk ved dannelsen af HIPA.

Bogen holder sig tæt til disse socialdemokratiske agitations- og propagandaorganisationers udvikling, som her er blevet skitseret. Det er både en styrke og en svaghed. Styrken ligger i den klare organisatoriske udviklingslinje, der bliver påvist, og det interessante materiale, der er fremdraget for at vise interne debatter og beslutninger og konkrete eksempler på det mediarbejde, der gav sig til kende inden for organisationernes rammer. Svagheden ligger i det begrænsede mediemæssige og analytiske grundlag, som eftersøgningen af den organisatoriske udvikling og eksemplifikationen, hviler på. Forfatterne ønsker at gå empirisk til værks, og formålet med undersøgelsen bliver forklaret således: » . . . ud fra indholdet i dette agit. prop. materiale (har vi) udtrukket grundelementerne, som denne agit. prop. betjente sig af som overbevisnings- og påvirkningsmiddel i specifikke historiske situationer« (p. 13). Empirien bliver alene anvendt som *kilde* og

ikke gjort til *objekt* for analyse (af de forskellige æstetiske betydningselementer) og heller ikke – i mangel af bedre udtryk – anskuet som *subjekt* (dvs. som betydninger, der falder sammen med og giver udtryk for subjektive ønsker og fortolkningsbehov) – ikke mindst det sidste har betydning for en forklaring på partiets succesfulde greb om en blandet vælgerskare.

På den ene side får man altså en nøje beskrivelse af den organisatoriske udvikling. På den anden side bliver det inddragede materiale i kraft af det empiri-begreb, der arbejdes ud fra, blot reduceret til kilder, der beviser udviklingen. Denne bevisførelse bliver referat påalleryderste ydre plan, og denne umiddelbare og kortfattede beskrivelsesmåde skaber en distance til tidens oplevelsesformer og -behov eller for at bruge forfatterens egen formulering i anden sammenhæng: der bliver kritiseret »overradikalt historisk retrospektivt« (p. 339). Dette synspunkt anføres meget rigtigt imod en del behandlinger af reformismen, og forfatterne har selv grebet *dette* problem nuanceret an. Men det samme kan altså ikke siges om måden, der bliver gået til medieartikulationerne på. Empirien er ydre kilde til historiens gang, partiets udvikling, og det munder ud i nogle unuancerede filmreferater, og i det hele taget kommer det til udtryk ved nogle umiddelbare og – til tider – uholdbare analogidannelser.

En plakat fra 1935 viser en fodboldspiller, der er ved at heade til en bold foran et mål, og teksten på plakaten lyder »Brug hovedet – stem socialdemokratisk«. Hertil hedder det i bogen: »Plakaten kan ses som et udtryk for den gennemgående tendens i socialdemokratiets agitation og propaganda op til begyndelsen af trediverne: En appel til fornuften frem for til følelserne« (p. 16). Men det er jo ikke en intellektuel fornuft og dømmekraft, der bliver symboliseret. Det er en fodboldspiller, der bruger hovedet fysisk, som var det benet, han sparkede med. Sceneriet indicerer ikke rationel analyse, men derimod fysisk udfoldelse, spektakulær nydelse, følelsesmæssig tilfredsstillelse, fællesskab, bevægelse, liv og fest. Det er et følelsesmættet udtryk, man har brugt til at appellere til fornuften med (diskussionen, som er partiets parlamentariske fundament). Ved at tage empirien på ordet på denne firkantede måde overser man indholdets følelsesmæssige udtryk. Der kunne – i dette og i andre tilfælde – have

været grund til at gøre opmærksom på uoverensstemmelsen mellem det parlamentariske styringsideal (diskussionen, rationaliteten, diskursiviteten – reformernes ideologiske konsekvenser, som er en følge af de parlamentariske forhandlinger, har man godt nok fat i) og den følelsesmæssige, ikke diskuterende agitations- og propagandaestetik.

I tråd med dette ligger et uklart medie- og æstetikbegreb, der igen hænger sammen med den snævre organisationssynsvinkel, der er anlagt. Det skal ikke bebrejdes forfatterne, at de ikke definerer disse begreber, når de nu ikke ønsker at gøre det, men at de bruger begreberne uklart de steder, hvor de inddrages: »Generelt beskrevet er »Arbejderen« et »tørt« og sagligt meddelelsesblad uden billeder og anden æstetisk spekulation« (p. 273) og endnu et eksempel: »Filmen virker stærkt bl.a. p.gr.a. den situation, hvori den fremvises. Kun lærredet er oplyst i salen og tiltrækker umiddelbart opmærksomheden. Det er endvidere et medium, der virker troværdigt, idet billederne i højere grad end tale og tekst har en slags dokumentationsværdi. Filmen er ligesom tættere på virkeligheden« (p. 362).

Det er som omtalt et spændende materiale, der er inddraget i undersøgelsen, et bevis på et stort arbejde, som man kun kan have sympati for er blevet udført. Der, hvor indvendingerne sætter ind, er i forhold til det *empiri- og tekstbegreb*, der arbejdes ud fra, hvor teksterne kun bliver til *ydre beviser* på den organisatoriske udvikling og historiens gang. Det er en reduktion ikke kun af historiens bevægelser, men mest af alt af empiri- og analysebegrebet, der skulle opfange og tolke historiens rørelser og modsætninger. Denne reduktion af empiri- og analysebegrebet til at være utvetydig kilde/bevis er en tendens som på flere måder har markeret sig inden for de sidste år, og det er i sammenhæng med denne generelle – og i mine øjne uheldige – udvikling, at indvendingerne her også skal ses. Eksemplet med fodboldspilleren viser, hvor galt det *kan* gå, hvis man blot skuer empirien (ordene og de visuelle udtryk) på deres umiddelbare udsagn. Den øgede historiske og empiriske interesse, som undersøgelsen her bl.a. kan tages som et udtryk for, er en positiv tendens, men skulle ikke gerne ende med at gøre tekstanalysen til dårlig historievidenskab og gentage dens positivistiske fejlbetragtninger, men til

en mere socialt funderet og nuanceret *tekst- og bevidsthedsvidenskab*.

Der henvises i litteraturlisten til Wilhelm Reich's arbejder om *Fascismens massepsykologi* (1933) og *Hvad er klassebevidsthed* (1934). Her beskæftigede Reich sig med modsætningsforholdet mellem de objektive samfundstendenser og de modstridende subjektive følelser og oplevelsesbehov. Der henvises også til nyere arbejder, der står for en viderebearbejdning af denne kritiske tradition fra trediverne i halvfjerdserne for til stadighed at belyse forholdet mellem den objektive logik og den subjektive erfaringsdannelse – Oskar Negt/Alexander Kluge *Offentlighed og erfaring* (1974) og Ib Bondebjerg *Proletarisk offentlighed* (1976) – men de har altså ikke sat deres spor i behandlingen af bogens materiale. Behandlingen holdes i ave af et for snævert tekst- og derigennem tillige bevidsthedsbegreb og kan derfor heller ikke rigtig forklare den umiddelbart set paradoksale succes, der blev partiet til del.

september 1979